

Ne remélje, hogy megszabadul a könyvektől

Az Európa Könyvkiadó kötétéről

◆ Bényei Miklós

Ezt a könyvet minden könyvtárosnak el kellene olvasnia. Két rendkívül művelt – mi több: bölcs – férfiú beszélgetései kaptak helyet a közel háromszáz oldalon. Egyikük szakmánk művelőinek régi és jó ismerőse, *Umberto Eco* olasz történész, középkorkutató és nálunk is roppant népszerű író. Akivel társalog, a tőle egy évvel idősebb *Jean-Claude Carrière* francia filmrendező, termékeny forgatókönyvíró.

Méltó partner harmadik társuk, az eszmecserét vezető szintén francia *Jean-Philippe de Tonnac* esszéista és zurnalista (rövidebben: irodalmár); ő közbevetett kérdéseivel igyekszik befolyásolni (nem irányítani!) a közös gondolkodás menetét. Mindhárman a könyv – legyen az kézirat kódex vagy nyomtatvány – odaadó szerelmesei, szenvedélyes olvasók. (Ez a vonzalom alighanem sajátja a fordítónak, *Sajó Tamásnak* is.)

A moderátor előszavának egyik kijelentése – „Az ‚e-book‘ nem öli meg a könyvet” – felfogható a vita kiindulópontjának, alap tézisének is. Vita? Ha tetszik, mondhatjuk így is. Valójában Eco és Carrière gondolatai ritkán ütköznek, sokkal inkább kiegészítik, árnyalják a másik mondanivalóját. Mindketten – bocsánat, mindhárman, hiszen Tonnac fogalmazza meg elsőként – elfogadják, hogy a könyv, az írás éppoly tökéletes leleménye (találmánya?, felfedezése?) az embernek, mint a kerék. Lenyűgöző történeti fejtegetéseik és széles körű, kiterjedt olvasói tapasztalataik egyaránt frappánsan bizonyítják, hogy az idők folyamán a könyv formája és anyaga, az írás technikája és rajzolata, az olvasás módja és szokásai sokat változtak, de a lényeg, a funkció (vagyis az információ rögzítés és -közvetítés, az ismeretszerzés) kezdettől fogva és léte végéig változatlan. Természetesen nem tagadják –

igazi intellectuelek hogyan is tagadhatnák? – az elektronizáció, az internet, illetve más közlésmódok szerepét, lebilincselő hatását, ám a számítógépet és a távközlés elképesztő fejlődését nem misztifikálják. Önmagukat és olvasóikat is figyelmeztetik az infokommunikációs technológia folyamatos avulására: „semmi sem mulandóbb a tartós hordozóknál” (Carrière). Ugyanakkor mintha kevésbé ismernék fel vagy tudatosítanák, hogy a valóban lépten-nyomon tapasztalható és mind a könyvtárakban, mind a magángyűjtőknél komoly gondokat okozó elévülés a gépi mechanizmusok folytonos megújulásával, az információáramlás ma még beláthatatlan távlataival jár együtt. Holott a spirális fejlődésre is akadna példa: Eco hozta szóba, hogy a régi Rómában a könyvvásárló akár egyenként is megrendelhetette a tekercseket a másolóműhelyben. Mi más ennek az utódja, mint ha a digitálisan rögzített szövegekről (könyvekről) külön-külön nyomtatunk és köttetünk be példányokat?

Teljesen érthető szubjektív indíték, hogy feltűnően gyakran példálódznak (összehasonlításként, egyező vagy eltérő metódusként) a mozival, hiszen az egyikük kifejezetten filmes szakember, és az olasz középkorász szintén számtalan filmalkotás létrejöttében működött közre, elég talán a könyvtári-könyves világban kultikus tiszteletnek örvendő *A rózsá neve* című művelődéstörténeti krimire utalni. Mindazonáltal objektív motiváció is közreműködik e megközelítésben: a mozivásznak történései, meséi és az irodalmi művek (legyenek szépirodalmi, történelmi és egyéb produktumok) elbeszélései (a magyar tudományos nyelvben mostanság terjedő idegen szóval: narratívái) kétségtelenül jó néhány hasonlóságot mutatnak.

Együtt- vagy továbbgondolkodásra késztet az is, ahogyan a könyvtáraknak és a velük ősi, közeli rokonságban álló levéltáraknak mint az emberi, kollektív emlékezet helyeinek rendeltetéséről vélekednek. Mindenekelőtt a gyűjtemények hagyományos, a köztudatba beivódott megőrző feladatait hangsúlyozzák, de már nemcsak a könyvek, iratok tárolásáról, védelméről beszélnek, hanem a dokumentumokban megbúvó, a feladásba merülés veszélyének kitett információk feltárásáról is. Jelképes példának szánták a szóban forgó fejezet címét: *A waterlooi csata összes résztvevőjének felsorolása*. Itt is felvetik az internet megbízhatóságával kapcsolatos kételyeket, de ezeket sem túlozzák el. Umberto Eco mondta ki: hibák, plágiumok előfordultak korábban is, és ez voltaképpen elkerülhetetlen, mert „sem az egyéni, sem a kollektív emlékezet nem a valóban megtörtént események fotográfiája. Mindkettő rekonstrukció csupán”.

Vissza-visszatérő témája a beszélgetésnek a cenzúra problémája a maga tág értelmezésében, mely szerint az információk, az ismeretek közvetítésének korlátozását, akadályozását, netán a könyvek és a különféle dokumentumok elpusztítását jelenti. A szerzőtriász érzékletes parabolával él: a jó könyv az értelem, a tudás, a haladás, a jóakarát fáklyája, viszont a cenzúra a tudatlanság, az ostobaság, a hiszékenység, a rombolás máglyája. A megdöbbentő ellentmondás végigvonul az emberiség történelmében, és egyelőre csekély remény van arra, hogy valaha megszűnik. A máglyahasonlat igazságát szomorú tényként igazolja, hogy évezredekken át (mindmáig) a könyv, a gondolat megsemmisítésének egyik eszköze a tűz volt.

A két kiváló elme párbeszéde felfogható a könyvgyűjtés himnuszaként is. Mindazok számára, akik szeretik a könyvet (és nyilvánvaló, hogy a könyvtárosok közülük sorolandók) és szeretik maguk mellett, a lakásukban tartani, az eszmefuttatásnak legalább két tanulsága (tanácsa) kiemelhető. Az egyik arra int, hogy az eklektikus (néhányak szerint enciklopédikus) és a speciá-

lis (témára vagy könyvfajtára, netán szerzőkre irányulóan szelektált) gyűjtésnek egyaránt megvan a létjogosultsága. Mindig a tulajdonos személyisége, érdeklődése, foglalkozása, anyagi lehetőségeinek köre határozza meg, mit és meddig óhajt megszerezni és megőrizni; tehát Jean-Claude Carrière igen találóan jegyzi meg: „A könyvtáram az én képmásom.” A másik, amit Umberto Eco már több ízben leírt: az ember ne legyen telhetetlen olvasó, hiszen minden könyvet úgysem lehet megismerni (még csak azokat sem, amelyeket tényleg jó, hasznos lenne kézbe venni). Sokkal inkább célszerű okosan megválogatni olvasmányainkat.

(Ne remélje, hogy megszabadul a könyvektől / Jean-Claude Carrière, Umberto Eco ; a beszélgetéseket vezeti Jean-Philippe de Tonnac ; ford. Sajó Tamás. – Budapest : Európa K., 2010. – 290,[4] p. ; 19 cm)